

فرا تر از تدریس و نمره؛ معلم خوب از نگاه دانش‌آموزان

پژوهشی تازه با تمرکز بر دیدگاه دانش‌آموزان دوره متوسطه اول، تلاش کرده است مفهوم معلم خوب را از زاویه‌ای کمتر دیده‌شده بررسی کند و اهمیت رابطه انسانی و اخلاقی معلم با دانش‌آموز را برجسته سازد.

پژوهشی تازه با تمرکز بر دیدگاه دانش‌آموزان دوره متوسطه اول، تلاش کرده است مفهوم معلم خوب را از زاویه‌ای کمتر دیده‌شده بررسی کند و اهمیت رابطه انسانی و اخلاقی معلم با دانش‌آموز را برجسته سازد. به گزارش آیسنا، در سال‌های اخیر، آموزش و پرورش با تغییرات گسترده‌ای روبه‌رو شده است. گسترش فناوری، تغییر سبک زندگی خانواده‌ها و پیچیده‌تر شدن مسائل اجتماعی باعث شده انتظارات از مدرسه و به ویژه معلم افزایش یابد. دیگر نقش معلم تنها انتقال اطلاعات کتاب درسی نیست، بلکه او به عنوان فردی اثرگذار در شکل‌گیری شخصیت، نگرش‌ها و مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان شناخته می‌شود. به همین دلیل، توجه به کیفیت عملکرد معلمان و شناخت دقیق ویژگی‌های یک معلم خوب به یکی از دغدغه‌های اصلی نظام‌های آموزشی در سراسر جهان تبدیل شده است. بسیاری از صاحب‌نظران آموزشی بر این باورند که هیچ نظام آموزشی نمی‌تواند از سطح کیفیت معلمان خود فراتر رود و هرگونه تحول پایدار در آموزش، از کلاس درس و معلم آغاز می‌شود.

از سوی دیگر، دانش‌آموزان به عنوان مخاطبان اصلی فرایند آموزش، تجربه زیسته و مستقیمی از حضور معلم در کلاس دارند. نگاه آنان به معلم، می‌تواند بازتابی واقعی از اثربخشی آموزش باشد. بررسی دیدگاه دانش‌آموزان درباره معلم خوب، نوعی نیازسنجی مهم برای بهبود برنامه‌های تربیت معلم و آموزش‌های ضمن خدمت به شمار می‌رود. این رویکرد کمک می‌کند تا سیاست‌گذاران آموزشی و برنامه‌ریزان درسی، به جای تکیه صرف بر معیارهای نظری، از تجربه‌های واقعی دانش‌آموزان نیز بهره بگیرند. به ویژه در دوره متوسطه اول که دانش‌آموزان در سنین حساس نوجوانی قرار دارند، نقش معلم در هدایت تحصیلی، عاطفی و اجتماعی آنان اهمیتی دوچندان پیدا می‌کند.

در همین راستا، عباس پورسلیم، استادیار گروه آموزش علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان، تحقیقی را با تمرکز بر دیدگاه دانش‌آموزان دوره متوسطه اول انجام داده است. این پژوهش با هدف شناخت تجربه‌ها و برداشت‌های دانش‌آموزان از مفهوم معلم خوب صورت گرفته و تلاش کرده است با نگاهی عمیق، ابعاد مختلف این مفهوم را روشن کند. روش انجام این پژوهش از نوع کیفی بوده و با رویکرد پدیدارشناسی انجام شده است. پدیدارشناسی روشی است که به جای اندازه‌گیری عددی، به تجربه‌های زیسته افراد و معنایی که آن‌ها به یک پدیده می‌دهند توجه می‌کند. در این مطالعه، ۳۳ دانش‌آموز پسر دوره متوسطه اول از یک دبیرستان دولتی به صورت هدفمند انتخاب شدند و داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق و نیمه ساختارمند جمع‌آوری شد؛ یعنی گفت‌وگوهایی که هم چارچوب کلی داشتند و هم به دانش‌آموزان اجازه می‌داد آزادانه تجربه‌های خود را بیان کنند. سپس پاسخ‌ها با روشی علمی تحلیل شد تا مفاهیم و الگوهای مشترک استخراج شود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که از نگاه دانش‌آموزان، معلم خوب تنها فردی باسواد نیست، بلکه باید مدیر، قابل اعتماد، مسئولیت‌پذیر و اجتماعی باشد. دانش‌آموزان بر صمیمیت، همدلی و فهمیده بودن معلم تأکید زیادی داشتند و معتقد بودند نقش معلم با پایان ساعت مدرسه تمام نمی‌شود. به باور آنان، معلم خوب حتی در رفتارهای روزمره خود نیز الگوی مناسبی ارائه می‌دهد و تأثیرش فراتر از فضای کلاس ادامه دارد. این نگاه نشان می‌دهد که دانش‌آموزان، معلم را نه فقط یک آموزش‌دهنده، بلکه راهنما و مرشد زندگی می‌بینند.

پژوهش بر این نکته تأکید می‌کند که توجه به این ویژگی‌ها می‌تواند به ارتقای کیفیت آموزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کمک کند.

مقوله‌هایی که در این تحقیق استخراج شده‌اند، می‌توانند به عنوان راهنمایی عملی برای طراحی برنامه‌های تربیت معلم و آموزش‌های ضمن خدمت مورد استفاده قرار گیرند. به ویژه دانشگاه‌ها و مراکز مسئول آموزش معلمان می‌توانند از این یافته‌ها برای نزدیک‌تر کردن آموزش نظری به نیازهای واقعی کلاس درس بهره ببرند.

طبق اطلاعات ارائه شده در این پژوهش، تدریس اثربخش یکی از مهم‌ترین و در عین حال پیچیده‌ترین وظایف معلم است. استفاده از روش‌های فعال، مشارکتی و خلاقانه، مانند داستان‌گویی، ایفای نقش و ارتباط دادن درس با زندگی روزمره، از نظر دانش‌آموزان نقش مهمی در یادگیری دارد. همچنین مدیریت مؤثر کلاس درس، توجه به تفاوت‌های فردی و ایجاد فضای امن و منظم، از عوامل کلیدی موفقیت معلم به شمار می‌رود. این مهارت‌ها نیازمند دانش تخصصی، تمرین مستمر و شناخت روان‌شناختی دانش‌آموزان است.

بخش دیگری از یافته‌ها به نقش معلم در آموزش مهارت‌های زندگی و ویژگی‌های اخلاقی اشاره دارد. دانش‌آموزان انتظار دارند معلم به آن‌ها مهارت‌هایی مانند تفکر انتقادی، مسئولیت‌پذیری، ارتباط مؤثر و مدیریت استرس را بیاموزد. همچنین عدالت، صداقت، مهربانی و احترام از مهم‌ترین ویژگی‌های اخلاقی معلم خوب از دیدگاه آنان است.

در مجموع، این نتایج علمی نشان می‌دهند که معلم هزاره سوم باید ترکیبی از دانش علمی، مهارت حرفه‌ای و منش اخلاقی را در کنار هم داشته باشد.

گفتنی است این یافته‌ها، در فصلنامه «مطالعات آموزشی و آموزشگاهی» منتشر شده‌اند؛ نشریه‌ای علمی که وابسته به دانشگاه فرهنگیان است و به انتشار پژوهش‌های مرتبط با آموزش، تربیت معلم و مسائل آموزشی می‌پردازد.